

Ecological education of preschool children through the use of pedagogical technologies

G. KAMILOVA¹, Aziza TAYIROVA²

Bukhara State university

ARTICLE INFO

Article history:

Received September 2021

Received in revised form

15 September 2021

Accepted 20 October 2021

Available online

15 November 2021

Keywords:

good morals,
ecology,
upbringing,
preschool education,
observation,
plant,
animal.

ABSTRACT

The article deals with the ecological education of preschool children using pedagogical technologies. The article discusses various ways to explain to children how to take care of the environment and how to take care of plants and trees.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss10/S-pp110-114>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Maktabgacha yoshdagi bolalarga pedagogik texnologiyalardan foydalanish orqali ekologik tarbiya berish

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

go'zal axloq,
ekologiya,
tarbiya,
maktabgacha ta'lim,
kuzatish,
o'simlik,
hayvon.

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga pedagogik texnologiyalardan foydalanish orqali ekologik tarbiya berish haqida so'z yuritilgan. Ekologiyani asrash, o'simlik va daraxtlarni parvarishlash haqidagi ma'lumotlarni bolalarga tushuntira olish metodlari haqida so'z boradi.

¹ C.P.S., Bukhara State university, Bukhara Uzbekistan.

² Master, Bukhara State university, Bukhara Uzbekistan.

Экологическое образование детей дошкольного возраста с помощью педагогических технологий

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

нравственность,
экология,
воспитание,
дошкольное образование,
наблюдение,
растение,
животное.

В статье рассматривается экологическое образование детей дошкольного возраста с использованием педагогических технологий. В статье рассматриваются различные способы объяснить детям, как заботиться об окружающей среде и как ухаживать за растениями и деревьями.

Tabiat – ulug' o'qituvchi! Ekologik ta'lim juda yaqin. Kelajakdagi odamning poydevorining asosi – bu maktabgacha yoshdagi davr. Hozirgi kunda inson va tabiatning o'zaro munosabatlar xarakteri yer sharida hayotni saqlab qolish bilan bog'liqdir. Ushbu muammolarning dolzarbligi, ekologik qonuniyatlarni hisobga olgan holda tabiiy resurslardan foydalanish, sanoat ishlab chiqarishning tez sur'atlar bilan o'sib borishi va, nihoyat, tabiatda inson faoliyati orqali yuzaga kelgan aniq ekologik xavf vujudga kelganligi bilan asoslanadi.

Axloqiy tarbiya – bu insoniyatning tarbiyasi, mehribonlik, rahm-shafqat, mas'uliyatli munosabat, yaqin atrofda yashaydigan odamlar. Maktabgacha yoshdagi bola intensiv bo'lib sodir bo'ladi. Ijtimoiy rivojlanish atrofda tengdoshlar va kattalar bilan aloqada bo'lganida amalga oshiriladi.

Maktabgacha ta'lim muassasasida bolalarni tabiat bilan tanishtirishning quyidagi usullaridan foydalaniladi: ko'rgazmali (kuzatish, rasmlarni ko'rish, diafilm va kinofilmlarni namoyish qilish); amaliy(o'yin tarzida, mehnat, oddiy tajribalar, vaziyatlar yaratish); og'zaki (tarbiyachining hikoyasini so'zlab, tushuntirib berishi, badiiy asarlarni o'qib berishi, bolalar bilan suhbatlashishi, she'rlarni o'qib berishi).

Kuzatish – maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarga ta'lim berishning yetakchi uslublaridan biridir.

Kuzatish murakkab bilish faoliyati bo'lib, unda idrok, tafakkur va nutq ishtirok etadi, barqaror diqqat talab etiladi. Bolalarni tabiat bilan tanishtirishdagi bilish vazifalariga ko'ra tarbiyachi kuzatishning xilma-xil turlaridan foydalanadi. Ta'limiy va tarbiyaviy vazifaga ko'ra, kuzatish uzoq muddatli va qisqa muddatli bo'lshi mumkin.

O'simlik va hayvonlarning o'sishi va rivojlanishi, tabiatdagi mavsumiy o'zgarishlar haqidagi bilimlarning jamg'arilishi uchun kuzatishning ancha murakkabroq turi – uzoq muddatli kuzatishlardan foydalaniladi, bunda bolalarga obyektning kuzatilayotgan holatini ilgarigisi bilan qiyoslashga to'g'ri keladi.

Kuzatish predmetning ayrim belgisiga ko'ra uning holatini aniqlash (o'simliklarning tashqi ko'rinishiga qarab sug'orish, oziqlantirish, issiqlik, yorug'lik bilan ta'minlash, tagini yumshatish, akvariumdagi baliqlarning xatti-harakatiga ko'ra suvni qisman almashtirish zarurligini aniqlash va hokazo) hisoblanadi.

Kuzatishlar davomida tarbiyachi tomonidan bolalarni o'simlik va hayvonlar, ob-havo bilan, kattalarning tabiatdagi mehnati bilan tanishtirishda va shunga o'xshashlarda tashkil etiladi. Kuzatishlar mashg'ulot va ekskursiyalarda, tabiat burchagida olib boriladi, bolani jalb etish kuzatishning mazmuni hamda tarbiyachi o'z oldiga qo'ygan vazifaga bog'liq bo'ladi.

Har yili maktabgacha ta'lim muassasasiga ajratilgan yer maydonchalarni ko'kalamzorlashtirish, tabiat burchagidagi kuzatish ishlarini olib borish uchun kerak bo'lgan qulay sharoitlarni yaratish, bolalar bog'chalarini kerakli uslubiy qo'llanmalar bilan ta'minlab borish, kuzatuvlar olib boriladigan xonani jihozlash maqsadga muvofiqdir.

Kompyuter texnologiyalari va multimedia taqdimotlari.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda, ko'pincha, siz ma'lumot va vizual materiallarning yetishmasligiga duch kelasiz. Bolalar bilan mashg'ulotlarda men uning yechimini zamonaviy axborotdan foydalanishda topdim. Kompyuterdan foydalanishning eng arzon vositalaridan biri bu maktabgacha yoshdagi bolalarni o'qitishda multimedia taqdimotlarini qo'llashdir.

Ma'lumotning ma'nosini tushunish uchun mantiqiy fikrlashni bog'laydigan, faqat og'zaki tushuntirishni tinglashi kerak bo'lgan kattalardan farqli o'laroq, quyidagi maqol bolalar uchun juda mos keladi: "Yuz marta eshitgandan ko'ra, bir marta ko'rish yaxshiroq".

Bola vizual – majoziy fikrlash bilan faqat bir vaqtning o'zida tekshirilishi, eshinishi va unga amal qilish mumkin bo'lgan narsani tushunadi. Shuning uchun ta'lim berishda bu juda muhim. Mening amaliyotimdagi ishda bolalarni tabiat bilan tanishtirishda men turli xildagi materiallardan foydalanaman: didaktik rasmlar, badiiy rasmlarning reproduksiyalari, fotosuratlar, videofilmlar, ovozli yozuvlar (qushlar, sutemizuvchilar, o'rmon shovqini, yomg'ir, shamol va boshqalar); bunda bolalar passiv pedagogik ta'sir obyektlari emas, balki faol bo'lib qoladilar.

Bolalarni tabiat bilan tanishtirish jarayonida biz turli xil materiallardan foydalanamiz: didaktik rasmlardan foydalanamiz, san'at rasmlari, videolar, yozishni takrorlash. Biz quyidagi turdagi rasmlardan-vizual materiallardan elektron ommaviy axborot vositalarida foydalanamiz:

- ovozli materiallar qushlar, sutemizuvchi, o'rmon shovqinlari, sirt, yomg'ir, shamol va h.k.;
- ekran materiallari slaydlar, alohida mavzuga bag'ishlangan bir qator individual ramkalar;
- taqdimotlar dunyodagi bolalarni ko'rsatib berishga yordam beradigan chiroyli, yorqin rasmlarga ega ekranlar. Taqdimot dinamikani, ovozli, rangli tasvirni birlashtiradi, bu esa axborotni idrok etishni sezilarli darajada yaxshilaydi;
- noutbukdan yoki kompyuter, proyektor va ekran bilan jihozlangan musiqa zalida guruhga sarflanadigan vositachilik;
- modellashtirish jarayoni.

Multimedia ekologik o'yinlari atrofidagi dunyo bilan o'qish uchun ikkalasini ham o'rganish mumkin: sayohat o'yinlari, shov-shuvlar, didaktik o'yinlar, viktorinalar, jismoniy hujumlar, barmoq o'yinlari.

Hozirgi vaqtda ekologik tarbiva dolzarb masalalardan biri bo'lib turibdi. Yer yuzida aholi soni yil sayin o'sib bormoqda. Tabiiy resurslarni iste'mol qilishning ko'lami kengayib, sur'ati ortib bormoqda.

Maktabgacha ta'lim muassasasidagi gulzordan ma'lum joyni ajratib, bolalar bilan gullarning o'sishi va rivojlanishi hamda vaqtga va ob-havoga qarab o'zgarishini kuzatish mumkin.

Bunday kuzatishlar bolalarda katta qiziqish uyg'otadi va ularni asrab-avaylash uchun tabiiy xohish yuzaga keladi. Ular bunday kuzatishlar natijasida tabiat qonunlari, tabiiy hodisalar bir-biri bilan bog'liq ekanligini osonlik bilan anglab oladilar.

Momoqaymoq – o'tloq quyoshi, quyosh katta qora bulutlar ortiga yashirinishi bilan boshini yashil ro'moli bilan yopib oladi. Lola – har gal yomg'ir yog'ishidan oldin gullari yumilib qoladi. Yomg'ir yog'ishidan oldin karnaygulning qalin bargida suv tomchilari paydo bo'ladi. Tugmachagul, binafsha, beda gulining gullari yomg'ir yog'ishidan oldin yumilib qoladi. Ko'p gullar ma'lum vaqtda ochilib-yumiladi. Ularning ochilish va yumilish vaqti shunchalik aniqki, shunga qarab vaqtni aniqlash mumkin.

Tabiatning faol himoyachilarini tarbiyalash kattalar rahbarligida tabiatni asrash bo'yicha ma'lum hajmdagi bilimlarni (o'simlik, hayvonlarning nomi, tuzilishi, yashash sharoiti, o'simlik-odam-havvon, tabiiy omillar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik) egallash, tabiatga to'g'ri munosabatni shakllantirishni taqozo etadi.

Atrof-muhitga ta'sir – bu tabiat obyektlarini saqlashga qaratilgan ijtimoiy va muhim tadbirlardir. Ota-onalar bilan birgalikda keng jamoatchilik ishtirokida o'tkaziladi.

Aksiyalar davomida maktabgacha tarbiya xodimlari tabiiy bilimlarga ega, atrof-muhit madaniyati va faol hayotiy holatga ega. Aksiyalar ota-onalar, ommaviy jamoatchilik orasida yaxshi ekologik targ'ibotga xizmat qiladi. Bolalar ota-onalarning ekologiya muammosiga bo'lgan munosabatini ko'rishadi. Axir, maktabgacha yoshdagi bolalar juda ta'sirlanmaydigan va sezgir, ular kattalarning xatti-harakatlarini nusxalashadi, ota-onalardan atrofdagi munosabatlarga, ular ko'rgan narsalari hayotda mujassamlanadi. Shu sababli atrof-

muhitga ta'sir qilish ota-onalarga tabiat bilan qanday munosabatda bo'lish va farzandlariga to'g'ri o'rnak ko'rsatishga yordam beradi. Bolalar va kattalar birgalikda atrof-muhitni muhofaza qilish tadbirlarida ishtirok etishadi va unutilmas tajribaga ega bo'lishadi.

Ma'lumki, atrofdagi dunyoni bilish vizual tasvirlar (rasmlar, kitoblar, televideniye, teatr, ekskursiyalar) va amaliy mashg'ulotlar orqali amalga oshiriladi. Ma'lumki, bu barcha bilish shakllari nutq (suhbatlar, munozaralar, savol-javoblar, o'qish, hikoyalar), ya'ni kognitiv bilan parallel ravishda va u bilan to'liq birlikda "Nutqni rivojlantirish" ta'lim sohasida amalga oshirilmoqda. Tabiat haqida bilib, bolalar tabiat obyektlari va hodisalarini, ularning har xil belgilari va fazilatlarini belgilash orqali so'z boyligini jadal kengaytiradilar. Masalan: bolalar bog'chasi uchun odatiy bo'lgan sabzavot va mevalarning sezgir tekshiruv bolalarni nafaqat yodlashga, balki nutqda o'z ismlari va belgilarining nomlarini faol ishlatishga undaydi (yashil, cho'zilgan, silliq yoki qattiq, mazali, yangi hid bilan – bodring; to'q sariq, dumaloq, katta, yumshoq, og'ir – apelsin; xushbo'y va boshqalar). Uy hayvonlari yoki yovvoyi hayvonlarning rasmlarini o'rganib, bolalar hikoya qilishni, izchil gapirishni, jumlar tuzishni va grammatik shakllarni to'g'ri ishlatishni o'rganadilar. Bolalar savolni tushunishni va unga to'g'ri javob berishni, boshqa bolalarning javoblarini eshitishni o'rganadilar. Fikrlash, tushuntirish nutqini rivojlantirish uchun tabiatdagi munosabatlarni aks ettiruvchi faktlarni muhokama qilish katta ahamiyatga ega. "Nega?", "Nega?" degan savollarga javob berib, maktabgacha yoshdagi bolalar sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatadilar, tabiat hodisalari va hodisalarning mantiqiy ketma-

ketligini tuzishni o'rganadilar. Masalan, qishda ovqatlanish vaqtida bolalar bilan oziqlantiruvchi qushlarni kuzatayotganda, o'qituvchi savollar beradi: "Kim oziqlantiruvchiga uchdi? Nima uchun qushlar keldi? Nega ularni qishda boqish kerak? Nega qushlar ucha oladi? Nega ularga qanot kerak? Nega quyruq? Nega chumchuqlar qorda aniq ko'rinadi va yerda, butalarda, o'lik o'tlarda yaxshi ko'rinmaydi?" Maktabgacha yoshdagi bolalar bunday savollarga javob berib, sabablarni izlaydilar, taxmin qiladilar va hodisalarning o'zaro bog'liqligini o'rnatadilar.

Bolalarni har tomonlama tarbiyalashning asosi ularda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishdan iborat. Bu vazifani amalga oshirishda tabiatshunoslikning roli katta. Bolalarni tabiat bilan tanishtirishni bog'cha yoshidan boshlamoq kerak. Shunga ko'ra bolalar bog'chalarida murg'ak qalblarga ta'lim- tarbiya berayotgan tarbiyachilarning oldilarida eng muhim vazifalaridan biri ham bolalarning tabiat go'zalliklarini ko'ra bilishi, uni sevishi, tabiatda yuz bergan

voqea-hodisalar haqida to'g'ri tushunchaga ega bo'lishi, qolaversa, tabiat yaratgan boyliklardan oqilona foydalanish ruhida tarbiyalashdan iborat bo'lmog'i lozim. Modomiki, kelajagimiz yoshlar qo'lida ekan, bolalarni maktabgacha yoshliklaridanoq tabiatni asrab-avaylashga oid ekologik bilimlar bilan qurollantirish va tabiat bilan yaqindan tanishtirib borish, ularga ekologik tarbiya berish, shu orqali bolalarning borliq to'g'risidagi tasavvurini boyitish, dunyoqarashini o'stirish, hayotiy tajribalarini mustahkamlash, mustaqil fikrlash qobiliyatlarini, nutq madaniyatlarini, ma'naviy hissiyotlarini taraqqiy toptirish yanada muhim ahamiyat kasb etadi.

Xususan, bolalarga inson umri tabiat bag'rida kechishini, inson va tabiatning o'zaro bog'liqligini, ularning bir-biriga nisbatan ta'sir ko'rsata olishini hamda bu ta'sirlarning ijobiy va salbiy oqibatlarini anglatish, shu orqali bolalar o'rtasida ekologik tarbiyani yo'lga qo'yish, yosh qalblarda ona tabiatga mehr-muhabbat tuyg'ularini uyg'otish-bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari. –T., 2018.
2. M. A'zamova. Ekologiya maktabi. – T., 2006.
3. Ergashev A. Umumiy ekologiya. – T.: "O'zbekiston", 2003.
4. Ziyomammedov B.G'. Ekologiya va ma'naviyat. – T., 2007.